

До разової спеціалізованої вченої ради
Національної академії внутрішніх справ
03035 м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата юридичних наук, доцента Рошиної
Інни Олександрівни на дисертацію Поштаренко Інни Валеріївни
на тему: «Кримінальна відповідальність за використання
малолітньої дитини для заняття жебрацтвом» на здобуття ступеня доктора
філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Оцінка актуальності теми дослідження. Проблема використання малолітніх дітей для заняття жебрацтвом є однією з найгостріших соціально-правових реалій сучасного суспільства. Використання малолітньої дитини для жебрацтва порушує не лише її права та свободи, а й принижує честь і гідність, позбавляє можливостей для належного виховання та здобуття освіти. З позицій кримінального права таке правопорушення завдає шкоди кільком об'єктам охорони одночасно: правам дитини, моральним засадам суспільства та інтересам держави у сфері захисту дитинства. Дитяче жебракування може призводити до серйозних наслідків для дітей, таких як обмежений доступ до належного харчування, освіти, медичної допомоги та умов для нормального життя. Використання дітей у жебрацтві викликає високий рівень суспільного обурення, оскільки зачіпає фундаментальні цінності — охорону дитинства та майбутнього нації. Ефективна кримінально-правова протидія цьому явищу має не лише каральний, а й превентивний характер, запобігаючи відтворенню соціально небезпечних моделей поведінки у наступних поколіннях.

Хоча Кримінальний кодекс України (зокрема ст. 304 та ст. 150-1) передбачає відповідальність за втягнення неповнолітніх у кримінально протиправну діяльність або експлуатацію, питання кваліфікації саме використання малолітньої дитини для жебрацтва залишається дискусійним. Це свідчить про необхідність глибокого теоретичного осмислення та вдосконалення практики. Особливу роль у цьому процесі відіграє наявність чітких кримінально-правових норм, які забезпечують захист малолітніх.

Вітчизняна кримінально-правова наука приділяла увагу проблемам злочинів проти дітей, однак зазначена тематика досліджена недостатньо. Наукові здобутки вчених, що працювали над цією проблематикою, становлять значний науковий доробок, проте, незважаючи на наявність доктринальних досягнень і законодавчих актів щодо кримінально-правового захисту малолітніх, ця категорія осіб залишається однією з найбільш вразливих, зокрема у контексті запровадження правового режиму воєнного стану в Україні з 2022 року. У зв'язку з цим значення кримінально-правового захисту малолітніх підсилюється, а його вдосконалення потребує врахування як національного, так і міжнародного досвіду.

Авторка слушно зауважує, що одним із поширених суспільно небезпечних посягань проти дітей є використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. Згідно зі статистичними даними Офісу Генерального прокурора, у 2018 р. було обліковано 7 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 150-1 КК, при загальній кількості облікованих діянь у кількості 487133 кримінальних правопорушень, у 2019 р. – 7 (444130), у 2020 р. – 7 (360622), у 2021 р. – 4 (321443), у 2022 р. – 3 (362626), у 2023 р. – 3 (475595), у 2024 р. – 1 (492479), за 5 місяців 2025 р. – 1 (279129)¹. Отже, кількість облікованих кримінальних правопорушень, пов'язаних із використанням малолітніх для заняття жебрацтвом, щороку становить менше 0,01 % від загальної кількості вчинених кримінальних правопорушень.

Зазначене вище обумовлює безсумнівну актуальність теми дослідження Інни Поштаренко, яке є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням, спрямованим на вирішення питань кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом як за національним законодавством так і з урахуванням позитивного міжнародного досвіду захисту прав дітей.

Теоретико-методологічна основа дослідження є достатньо ґрунтовною та всебічною. Дисертантка не лише наводить наявний у вітчизняній доктрині

¹ Статистичні дані офісу Генерального прокурора. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika>

кримінального права доробок щодо проблем кримінальної відповідальності за використання малолітніх для заняття жебрацтвом, а й критично його переосмислює, формулюючи власне бачення вирішення проблемних питань.

Правильне визначення об'єкта дослідження та формулювання на його основі взаємопов'язаних і взаємообумовлених завдань, спрямованих на досягнення мети дослідження, дозволило дисертантці всебічно та повно розкрити заявлену проблему. Положення роботи викладені логічно та послідовно.

Оцінка наукової обґрунтованості положень, висновків та рекомендацій, що містяться у дисертації, та оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності не викликає сумнівів, оскільки наукові положення, висновки і рекомендації ґрунтуються на усталених та апробованих положеннях в кримінально-правовій науці. Отримані авторкою наукові результати та висновки дисертації характеризуються високим рівнем обґрунтованості й достовірності, що забезпечено використанням загальновідомих сучасних методів наукових досліджень. Методологічну основу дослідження становить система загальнонаукових та спеціально-юридичних методів, що забезпечили комплексний аналіз кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. Зокрема, у дисертаційній роботі використано такі методи наукових досліджень:

діалектичний – дав змогу дослідити проблемні аспекти кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом шляхом вивчення діалектичного розвитку окремих положень кримінально-правової доктрини, їх суперечностей та єдності (усі розділи);

історико-правовий – дав змогу розкрити й деталізувати генезис кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, що в подальшому сприяв з'ясуванню проблем наступності кримінального права (підрозділ 1.2);

логіко-граматичний- дав змогу враховуючи правила формальної логіки та

граматики (синтаксису), досягнути результативності щодо з'ясування змісту та сутності низки ключових кримінально-правових понять і термінів, пов'язаних з відповідальністю за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, а також щодо їх тлумачення (усі розділи);

системно-структурний - для зрозуміння специфіки конструювання складу використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом та дозволив проаналізувати його ознаки, з'ясувати їх роль і значення (підрозділи 2.1-2.4, 3.1-3.2);

порівняльно-правовий – під час аналізу зарубіжного кримінального законодавства та його порівняння з національним кримінальним законом щодо встановлення відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (підрозділ 1.3);

соціологічний - дав змогу забезпечити об'єктивність, виваженість і значущість власних конкретно-соціологічних досліджень з метою виявлення детального соціального змісту та соціальної характеристики кримінально-правових явищ, що дав змогу оцінити ефективність закону про кримінальну відповідальність й розробити пропозиції щодо його вдосконалення, підтвердити чи спростувати висновки, сформульовані у дисертації (усі розділи);

статистичний - під час аналізу статистичних даних про кількість учинених показників використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (усі розділи);

моделювання - для безпосереднього впливання на створення проектів змін і доповнень до чинного КК, а також при формулюванні пропозицій щодо удосконалення правозастосовчої практики (розділи 2, 3).

Дисертанткою правильно сформульовано мету дослідження. Зокрема, метою дисертаційної роботи є дослідження питань кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, за результатами якого було сформульовано низку пропозицій та рекомендацій щодо конкретизації змісту правопорушення, передбаченого ст. 150-1 КК, та практики застосування положень діяння, що досліджується.

Відповідно до поставленої мети дисертанткою сформульовано такі завдання дослідження: дослідити наукові розробки вчених щодо кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом та визначити систему методів наукового пізнання її дослідження; схарактеризувати особливості історичного розвитку кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом за національним законодавством; здійснити аналіз зарубіжного досвіду кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом; визначити суть родового, видового й безпосереднього об'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 150-1 КК; проаналізувати ознаки об'єктивної сторони використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом; висвітлити ознаки суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 150-1 КК; розглянути особливості суб'єктивної сторони досліджуваного складу кримінального правопорушення; окреслити особливості кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом; вивчити судову практику призначення покарань за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, на підставі чого сформулювати пропозиції щодо удосконалення санкцій досліджуваного кримінального правопорушення; розробити пропозиції щодо удосконалення законодавства про встановлення кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

Отже, аналіз виконаної дослідницької праці дає підстави стверджувати що заявлені завдання успішно виконані, а мета дисертації досягнута.

Належними є законодавча та доктринальна база дослідження кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджена якісним аналізом наявних з цієї проблематики у доктрині кримінального права літературних джерел.

Дисертаційна робота Інни Поштаренко вирізняється самостійністю та завершеністю.

Ознайомлення з науковими положеннями, висновками і пропозиціями дисертації Інни Поштаренко дає змогу зауважити точність формулювань, дотримання технічних вимог, увагу до деталей, акуратність. Дисертаційна робота написана грамотно, стиль викладу в ній матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій - науковий. Дисертація виконана українською мовою.

Усе вказане вище забезпечило обґрунтованість та достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій.

Про обґрунтованість наукових висновків свідчить і належна емпірична база дослідження, яку становлять результати анкетування 180 працівників слідчих підрозділів Національної поліції України стосовно кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом; узагальнені результати вивчення 27 судових рішень, в тому числі вироків судів у провадженнях про кримінальні правопорушення, передбачені ст. 150-1 КК за період 2018–2024 р.р.; систематизовані дані державної та відомчої статистичної звітності щодо кількості зареєстрованих (облікованих) кримінальних правопорушень, передбачених ст. 150-1 КК за 2018 – 5 місяців 2025 р.р.

Оцінка новизни представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачкою досліджень та рівня виконання поставленого наукового завдання. Дисертаційне дослідження є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням проблем кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

Результати дисертаційного дослідження, сформульовані у вступі та висновках дисертації, мають важливе теоретичне та практичне значення, містять наукову новизну та пропозиції щодо удосконалення і застосування законодавства.

Серед результатів дисертаційного дослідження, які визначають його новизну та заслуговують на підтримку й визнання елементами наукової новизни

- висновки і положення, що обґрунтовані вперше в дисертації. Так, дисертанткою запропоновано під терміном «використання» розуміти цілеспрямовану діяльність винного із забезпечення утримання чи пред'явлення потерпілого в якості корисної для суб'єкта особи, яка своїм видом спонукає сторонніх осіб до безоплатної передачі йому грошей, речей, інших матеріальних цінностей.

Про внесок автора у розвиток кримінального права свідчить доповнення санкції ч.ч. 1, 2 ст. 150-1 КК покаранням у вигляді пробаційного нагляду а також визначення градації покарання у вигляді позбавлення волі.

Вперше аргументовано й необхідність визнання суб'єктом даного правопорушення фізичну осудну особу, яка досягла 14-річного віку та зареєстрована як матір або батько дитини.

Практичний інтерес представляє запропоноване авторкою визнання кваліфікуючою ознакою у ч. 2 ст. 150-1 КК «небезпеки спричинення шкоди здоров'ю малолітньої дитини».

Окремі положення авторка удосконалила. Зокрема, запропоновано періодизацію генези використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом: 1) з найдавніших часів і до кінця XVIII ст., коли кримінально-правова охорона інтересів малолітніх кримінальним правом не забезпечувалася; 2) кінець XVIII ст. – початок XXI ст., який характеризувався бурхливим розвитком кримінального законодавства щодо охорони дітей та перших випадків встановлення відповідальності за використання малолітньої особи для заняття жебрацтвом; 3) 2001 р. – і до теперішнього часу, що характеризується прийняттям чинного КК, для додаткового посилення захисту волі, честі та гідності дитини в якому було включено норму, що передбачає відповідальність за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом;

Авторка також пропонує: визнати родовим об'єктом сукупність конституційних прав і свобод, спрямованих на забезпечення вільного розвитку малолітньої дитини; основним безпосереднім об'єктом – суспільні відносини, що забезпечують нормальний фізичний та психічний розвиток дитини та свободу від її використання у будь-якій формі асоціальної діяльності; додатковим

обов'язковим безпосереднім об'єктом – відносини, що гарантують належний освітній рівень малолітніх; додатковим факультативним безпосереднім об'єктом – відносини у сфері охорони фізичного та психічного здоров'я, а також честі й гідності дитини; визнати суб'єктами правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 150-1 КК, близьких родичів, членів сім'ї або осіб, на яких покладено обов'язки щодо виховання чи піклування про потерпілу особу.

Наукова новизна результатів також проявляється у наступних положеннях:

- обґрунтування наявності у кримінальному законодавстві зарубіжних країн (Австралія, Німеччина, Республіка Сан-Марино, Франція, Швейцарія, США) діянь, пов'язаних із залученням дітей до сексуальної експлуатації та поширення серед них порнографічних матеріалів або предметів, що пропагують насилля, за відсутності кримінальної відповідальності за використання малолітніх для заняття жебрацтвом;

- визначення поняття «систематичності» як вчинення окремих самостійних дій, що полягають у використанні малолітньої дитини для заняття жебрацтвом три і більше разів, підтверджених притягненням винних до адміністративної відповідальності;

- аргументація необхідності встановлення факту обізнаності винної особи про малолітній вік потерпілого, при якому вина може характеризуватися прямим або непрямим умислом, а також необережністю у вигляді кримінальної протиправної недбалості;

- для ч. 1 та ч. 2 ст. 150-1 КК авторка пропонує вважати прямий умисел обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони, а для ч. 3 ст. 150-1 КК – змішану (подвійну або складну) форми вини;

- пропозиція щодо виключення ст. 150-1 КК із розділу III «Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи» з подальшим внесенням її до розділу V «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» як ст. 169-1 КК, що обумовлюється відповідністю об'єкта посягання аналізованого складу

кримінального правопорушення тим суспільним відносинам, які стосуються охорони інших особистих прав і свобод особи.

Дисертаційне дослідження містить низку й інших цікавих та аргументованих положень, пропозицій і рекомендацій.

Основні положення, висновки та рекомендації, що сформульовані Інною Поштаренко у дисертації, в тому числі й ті, що віднесені нею до наукової новизни в частині «удосконалено» та «дістали подальшого розвитку», також мають достатній рівень обґрунтованості.

Теоретична та практична значущість результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що викладені в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції мають прикладний характер, сприятимуть подальшому вдосконаленню кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, використовуються та можуть бути використані у:

- *законотворчій сфері* – під час розроблення (опрацювання) законопроектів про внесення змін до КК в частині кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом;

- *практичній діяльності* – для правильної реалізації кримінального законодавства України в частині відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (акт Головного управління Національної поліції в Житомирській області від 20 травня 2025 року № 244/57);

- *освітньому процесі* – під час викладання та вивчення навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Кримінально-правова кваліфікація», «Кваліфікація окремих видів кримінальних правопорушень», «Особливості кваліфікації окремих видів кримінальних правопорушень», «Актуальні проблеми застосування кримінального законодавства», «Кримінальне право: доктринальні та практичні проблеми» (акт Національної академії внутрішніх справ від 3 жовтня 2024 року № 158-ОП);

- *науково-дослідній роботі* – у дослідженнях проблем кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (акт Національної академії внутрішніх справ від 3 жовтня 2024 року № 159-НД).

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Положення дисертаційного дослідження викладені логічно, послідовно, відповідно до плану, структура якого дає змогу повно, комплексно та системно дослідити проблематику кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, до яких входять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (282 найменування на 28 сторінках) та п'яти додатків (на 22 сторінках).

У розділі 1 розглянуто стан наукової розробленості та методологічного дослідження кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. Зокрема, проаналізовано існуючі в науці кримінального права погляди щодо соціальної зумовленості установа кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

Також дисертантка сформулювала методологію (сукупність методів) наукового дослідження проблем кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

Окрім цього, у першому розділі розглянуто історичний досвід вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, проаналізовано кримінальне законодавство зарубіжних країн про відповідальність за подібні діяння. Авторка прийшла до висновку, що вивчення зарубіжного досвіду застосування кримінально-правових норм за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом є доцільним і необхідним задля використання позитивного досвіду.

Розділ 2 – «Об'єктивні та суб'єктивні ознаки використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом» присвячено дослідженню ознак складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 150-1 КК України. Виокремлено

обов'язкові ознаки об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 150-1 КК: предмет у вигляді грошей, речей та інших матеріальних цінностей, які малолітня дитина випрошує у сторонніх осіб; потерпілий – малолітня особа – особа, яка не досягла чотирнадцятирічного віку.

Зазначено, що причинний зв'язок в аналізованому злочині характеризується тим, що суспільно небезпечне діяння (використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом), вчинюване спеціальним (ч. 1 ст. 150-1) чи загальним (ч. 2, ч. 3 ст. 150-1) суб'єктом кримінального правопорушення є безпосередньою і достатньою причиною вказаних у ч. 2, ч. 3 ст. 150-1 суспільно небезпечних наслідків (легких, середньої тяжкості або тяжких тілесних ушкоджень).

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 150-1 КК, основний склад якого є формальним, характеризується прямим умислом, а особливо кваліфікований склад – матеріальним, стосовно наслідків характеризується необережною формою вини. Тобто ставлення особи до простого складу аналізованого кримінального правопорушення характеризується прямим умислом, а у випадках, коли відношення до суспільно небезпечних наслідків, що є ознакою особливо кваліфікованого складу, характеризується необережністю, тоді як основний склад передбачає умисну форму вини, має місце подвійна (змішана або складна) форма вини. Дисертантка зазначає, що з огляду на формальний склад кримінального правопорушення, в основі вчинення винною особою дій, зазначених у диспозиції ст. 150-1 КК, лежить корисливий мотив, який має на меті отримання матеріальної вигоди або прибутку, а також приходить до висновку, що на сьогодні, на відміну від редакції КК до 05.07.2011 р., мета не є обов'язковою ознакою складу аналізованого кримінального правопорушення.

Розділ 3 – «Кваліфікуючі ознаки, кримінальна відповідальність та розмежування використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом із суміжними кримінальними правопорушеннями» присвячено розгляду таких проблемних питань: кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки

використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом; покарання за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом; розмежування використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом із суміжними складами кримінальних правопорушень.

Також розглянуто проблемні питання, які стосуються відмежування складу кримінального правопорушення передбаченого ст.150-1 КК України, від порушень, які тягнуть за собою дисциплінарну відповідальність. В роботі зазначено, що використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (ст. 150-1 КК) розмежується із діяннями, передбаченими ст. 150 КК «Експлуатація дітей» та ст. 304 КК «Втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність» за ознаками потерпілого, формами об'єктивної сторони та за ознаками суб'єктів вказаних кримінальних правопорушень.

Окрім цього, для однозначного та уніфікованого застосування норм КК, а також для узгодження санкцій загальних та спеціальних норм, запропоновано доповнити санкції ст. 150-1 КК основним покаранням у вигляді пробаційного нагляду, а також змінити санкції, що включають покарання у вигляді обмеження та позбавлення волі, в частині удосконалення їх термінів відбування.

Авторкою акцентовано увагу на необхідності орієнтування і взяття за основу положень ст. 12 КК при побудові санкцій Особливої частини КК.

Закінчується робота аргументованими висновками. За результатами проведеного дослідження дисертантка сформулювала проєкт (нову редакцію) статті 150-1 КК України.

Відтак, план, структура роботи дають змогу повно, послідовно та логічно викласти положення роботи.

Необхідним критерієм оцінки проведеної дисертантом роботи є апробація результатів наукового дослідження. Основні положення, висновки та пропозиції дисертації були оприлюднені на міжнародних, всеукраїнських і відомчих науково-практичних конференціях: «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (м. Тернопіль, 28 квітня

2023 р.); «Актуальні питання протидії булінгу у воєнний час. Хто мій безпечний друг у протидії булінгу?» (м. Київ, 04 травня 2023 р.); «Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня науки та 30-річчя Національної академії правових наук України» (м. Київ, 18 травня 2023 р.); «Актуальність та особливості наукових досліджень в умовах воєнного стану» (м. Київ, 23 травня 2023 р.); «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 2 листопада 2023 р.); «Актуальні проблеми кримінального права» (м. Київ, 23 листопада 2023 р., 28 листопада 2024 р.); «Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності» (м. Одеса, 24 листопада 2023 р.); «Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки» (м. Львів, 22-23 лютого 2024 р.); «Актуальні проблеми правоохоронної діяльності в умовах воєнного стану» (м. Хмельницький, 14 березня 2024 р.); «Наукова спадщина професора В.Я. Тація і актуальні проблеми кримінального права» (м. Харків, 21 січня 2025 р.).

Оформлення дослідження відповідає встановленим вимогам. Робота виконана грамотною українською мовою.

Ознайомлення із представленою дисертацією Поштаренко Інни Валеріївни на тему: «Кримінальна відповідальність за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом» свідчить, що в ній містяться результати проведених авторкою досліджень та отримані нею нові науково обґрунтовані результати, які у сукупності розв'язують наукове завдання дослідження: комплексно досліджено питання кримінальної відповідальності за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, на цій основі сформульовано пропозиції до законодавства, а також рекомендації до практики застосування положень досліджуваного кримінального правопорушення.

Порушень академічної доброчесності опонентом не виявлено.

Вказані вище позитивні моменти дисертації не виключають наявності у

дослідженні **положень і пропозицій, які або викликають зауваження** або ж вимагають додаткової аргументації. Серед таких положень роботи можна виділити ті, які повинні стати предметом обговорення на захисті:

1. Емпіричну базу дослідження становлять результати анкетування 180 працівників слідчих підрозділів. Вибірка зосереджена виключно на одній групі — поліцейських, що певною мірою звужує спектр отриманих даних.

Для підвищення об'єктивності доцільним було б залучення інших категорій респондентів, зокрема суддів, прокурорів, соціальних працівників та представників громадських організацій, які працюють із дітьми.

2. У підрозділі 2.2 авторка визначає, що про «систематичність» слід вести мову не у випадках використання трьох чи більше малолітніх дітей для заняття жебрацтвом чи звернення винного з проханням про подання милостині до трьох чи більше сторонніх осіб, а лише тоді, коли самостійні дії вчиняються три і більше разів та підтверджуються затриманням працівниками правоохоронних органів або притягненням винних осіб до адміністративної відповідальності за ст. 184 КУпАП. Дисертантка, спираючись на результати проведеного анкетування, зазначає, що подібний підхід поширений і в практичній діяльності працівників Національної поліції України. Водночас поза увагою залишається питання кваліфікації ситуацій, коли адміністративна відповідальність не застосовувалася, проте дії фактично мають систематичний характер.

3. У підрозділі 3.2 дисертації авторка зазначає, що відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань» від 23.08.2023 р., пробаційний нагляд уперше передбачено у санкціях низки кримінальних правопорушень, зокрема:

- **ст. 150 «Експлуатація дітей»**, де у санкції ч. 1 поряд з обмеженням волі на строк до трьох років передбачено покарання у вигляді пробаційного нагляду на той самий строк;

- **ст. 151 «Незаконне поміщення в заклад з надання психіатричної допомоги»**, де у санкції ч. 1 поряд з обмеженням волі на строк до двох років або

позбавленням волі на той самий строк передбачено пробаційний нагляд на строк до двох років;

- **ст. 151-2 «Примушування до шлюбу»**, де у санкції ч. 1 поряд з обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк передбачено пробаційний нагляд на строк до трьох років;

- **ст. 164 «Ухилення від сплати аліментів на утримання дітей»**, де у санкції ч. 1 поряд з обмеженням волі на строк до двох років встановлено пробаційний нагляд на той самий строк, а у санкції ч. 2 поряд з обмеженням волі на строк від двох до трьох років передбачено пробаційний нагляд на той самий строк.

На підставі зазначеного дисертантка приходить до висновку, що перелічені кримінально-правові норми є або суміжними за ознаками родового об'єкта та дотичними до ст. 150-1 КК України, або такими, у яких потерпілим визнається дитина, зокрема малолітня. Відтак доцільною видається пропозиція щодо запровадження у санкціях ч. 1 та ч. 2 аналізованого кримінального правопорушення (у пропонованій авторкою редакції) покарання у вигляді пробаційного нагляду. Позиція авторки підтверджується результатами анкетування працівників Національної поліції України, 67,4 % з яких вважають доцільним доповнення санкції ст. 150-1 КК України покаранням у вигляді пробаційного нагляду.

Разом з тим, попри аргументованість пропозиції, у дисертації не розглядаються практичні аспекти її реалізації, зокрема питання підготовки працівників пробації, фінансування відповідних програм та можливі труднощі у здійсненні контролю за виконанням цього виду покарання. Крім того, потребує додаткового обґрунтування доцільність визначених строків пробаційного нагляду, передбачених у новій редакції ст. 150-1 КК України.

Разом із тим, варто відзначити, що характер наведених міркувань щодо окремих положень дисертації не виключає можливості спростування аргументів опонента під час захисту та в цілому не знижує наукової цінності представленого на захист дослідження.

Повнота викладу положень дослідження в опублікованих працях.

Основні положення та висновки дослідження, сформульовані в дисертації, відображено в 15 наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у наукових фахових виданнях України, визначених МОН України як фахові з юридичних наук, одинадцять тез доповідей, які оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських і міжвідомчих науково-практичних конференціях.

Відсутність конфлікту інтересів. Офіційний опонент не має реального чи потенційного конфлікту інтересів щодо здобувачки та/або її наукового керівника.

Загальний висновок: на підставі викладеного вище вважаю, що подана дисертація Поштаренко Інни Валеріївни «Кримінальна відповідальність за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом» є самостійною, завершеною роботою, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв’язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для науки кримінального права, а саме – комплексно досліджено питання кримінальної відповідальності використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, сформульовано на цій основі обґрунтовані рекомендації та пропозиції щодо удосконалення кримінального законодавства та практики його застосування.

Рецензована робота відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2019 року № 283); а також наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 щодо оформлення дисертації, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44

зі змінами внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502 та від 03 травня 2024 року № 507), а авторка дисертації Поштаренко Інна Валеріївна за підсумками захисту заслугоує на присудження їй ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Офіційний опонент:
професор кафедри
публічного та міжнародного права,
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана,
кандидат юридичних наук, доцент

Інна РОЩИНА

